

Közülük a legegyszerűbb, a legolcsóbb és a legmegbízhatóbb a vonalkód. Ezt az eszközt a fejlett országokban immár rutinszerűen használják a társadalmi gyakorlat szinte minden területén (kereskedelem, ipar, gyógyászat, ügyvitel, könyvtárügy stb.). A vonalkód könyvtári használata az említett országokban több mint 15 éves múltra tekinthet vissza.

Csehszlovákiában a Szövetségi Anyaggazdálkodási Igazgatóság (*Správa federálních hmotných rezerv*) foglalkozik a vonalkódok általános térhódításának elősegítésével és koordinálásával. Az ehhez szükséges technológiai háttér megteremtésén hat csehszlovákiai vállalat fáradozik.

Azóta, hogy az első vonalkódos szabadalmi bejegyzés az USA-ban megszületett (1949), legalább harmincféle vonalkódrendszert fejlesztettek ki. A hatvanas években a 2 of 5, a hetvenesekben az UPC (európai változata az EAN), majd a CODE 39, a nyolcvanasokban a CODE 93, majd a CODE 49 rendszer vezette a "slágerlistát".

1971-ben Angliában a PLESSY-t, az ADS-kód elődjét fejlesztették ki könyvtári célokra. Az osztrák könyvtárügyben – közel tíz éve – a CODE 39 használata mellett döntöttek.

A csehszlovákiai körülmények közepette az EAN és a CODE 39 melletti döntés látszik a legcélszerűbbnek. Minden jel arra mutat, hogy a kereskedelemben az EAN válik általánossá. Így a könyvtári használatra valószínűleg a CODE 39 marad. (A Szlovák Műszaki Könyvtár is ennek használatával tervezi számítógépes kölcsönzési rendszerét.)

A CODE 39 olyan univerzális, diszkrét, önellenőrző és nagyon megbízható vonalkód, amelyben minden jel egyértelműen be van kódolva. Tetszőleges hosszúságú, alfanumerikus jelzetek alkotására alkalmas. Leolvasása bidirekcionális, és programmal irányítható.

A vonalkódok használatához szükséges berendezések és berendezésszerek egyik legjelentősebb cége az USA-beli INTERMEC. Tőle származnak a Szlovák Műszaki Könyvtár számítógépes kölcsönző rendszerének (részben már leszállított, részben még leszállítandó) kiegészítő berendezései is, nevezetesen a következők:

- ▶ 9510 BAR CODE READER – mikroprogramozható dekóder 10 különböző kódtípusra;
- ▶ 1266 DIGITAL WAND – digitális kontaktleolvasó (toll);
- ▶ 1620 LASER SCANNER – lézer leolvasópisztoly a vonalkódok nem kontakt – maximálisan 60 cm távolságból történő – leolvasásához;
- ▶ 1352 DIGITAL SLOT SCANNER – digitális leolvasó az olvasójegyekhez;
- ▶ 8413 IMPACT PRINTER – impakt vonalkódnyomtató berendezés a CODE 39 típusú vonalkódok kinyomtatásához szükséges hengerrel;
- ▶ SL-2 LAMINEX – lamináló berendezés;
- ▶ 9440 PORTABLE TRANSACTION MANAGER – hordozható és programozható vonalkód-leolvasó berendezés;
- ▶ MT 910 LASER PRINTER – lézernyomtató.

A Szlovák Műszaki Könyvtár vonalkódokkal kapcsolatos kísérletei nyomán felvethető a kérdés: nem kellene-e a vonalkódok használatát a könyvtárügyben országosan koordinálni és egységesíteni. Erre ösztönöz egy olyan sikeres vállalkozás is, mint amelyet – BIBLOS néven – az osztrák tudományos könyvtárakban valósítottak meg.

/ANDROVIČ, A.: Použitie čiarového kódu v automatizácii knižničných procesov. = Technická knihovna, 33. köt. 9. sz. 1989. p. 257–268./

Két csehszlovákiai adatbázis a biomedicina és határterületei tárgyköréből

1988-ig az Orvostudományi Információs Intézet (Ústav vedeckých lékařských informací) és a keretében működő Állami Orvosi Könyvtár (Státní lékařská knihovna) legfeljebb irigyelni tudta azokat a világszerte bekövetkező fejleményeket, amelyek az orvostudományi információ számítógépesítésével voltak kapcsolatosak. A szóban forgó évben azonban öröndetes változás következett be: az intézmény a SUPERTYPER TDS-MINI 85 S berendezés révén megkezdte számítógépesítési tervei fokozatos – egyelőre szerény mértékű – megvalósítását.

Közülük – részben készültségi fokuk, részben fontosságuk miatt – a biomedicinával és határterületeivel foglalkozó VIDEODAT és REDAT érdemel említést.

VIDEODAT

A VIDEODAT dokumentumgrafikus adatbázis a biomedicinai vonatkozású videodokumentumokról. Célja, hogy

- ▶ elősegítse a korszerű hordozókra vett orvostudományi információk terjesztését,
- ▶ biztosítsa a tárgykör viszonylag teljes országos dokumentációját,
- ▶ minimalizálja az efféle dokumentumok elkészítésére fordított költségeket,
- ▶ koordinálja az ilyen dokumentumok elkészítésével kapcsolatos törekvéseket.

Az adatbázisba – az illetékes intézmények bejelentése alapján – a következő dokumentumok adatai kerülnek be:

► a csehszlovák produkciójú eredeti videodokumentumok, függetlenül az alkotók ágazati hovatartozásától (meg kell jegyezni: egészségügyi ágazati felügyeleten kívüli intézmények egyelőre különféle – nem utolsósorban a szolgáltatási díjakkal kapcsolatos – okokra hivatkozva vonakodnak a bejelentéseket megtenni);

► a hazai filmekről videokazettára átmásolt dokumentumok, illetve – megfelelő válogatással – a televízió eredeti felvételei;

► a külföldön felvett dokumentumok cseh vagy szlovák nyelvű verziói, beleértve a csehszlovák televízió sugározta felvételeket is.

A hangosított hiánya önmagában nem zárja ki a bejelentés kötelezettségét. Az adatbázisban 1989 szeptemberéig összesen 505 videodokumentum és 49 film adatai gyűltek össze.

Az adatbázis egy-egy rekordja a következő kérdések megválaszolását biztosítja:

- cím, illetőleg a "mesterséges" alcím a szóban forgó címek megkülönböztetése végett,
- a nyelvi mutációk,
- szerző/szerzők,
- az előállítás helye,
- az előállító megnevezése,
- az előállítás éve,
- az időtartam percben megadva,
- a képfelvétel rendszere,
- a hagyományos könyvtári annotációk a felhasználók körének és a más dokumentumokkal való kapcsolódások vonatkozásában,
- őrzési hely.

A VIDEODAT-hoz való hozzáférést jelenleg a következő változatok teszik lehetővé:

- az intézmény számítógépeinek memóriáiból való közvetlen keresés,
- a kinyomtatás, amely a DORADO I (Dialog orientierte relationale anwendungsbezogene Datenbank Organisation) adatbázisrendszer, illetve a TEXT EGSTRA (Entwicklungsgesellschaft für rechnergesteuerte Systeme) szövegkezelő rendszer fel-

használásával folyik, mégpedig – végső soron – a Excerpta Medica által meghatározott szakrend szerint.

REDAT

Ez az adatbázis a tartalmilag releváns, azaz a *biomedicinális adatbázisokról* tartalmaz adatokat. Célja, hogy – mindenekelőtt az irányításban tevékenykedőkkel – megismertesse az ebbéli tájékozódási lehetőségeket.

Erre való tekintettel a következőket lehet tőle "megkérdezni":

- egy-egy adatbázis teljes megnevezése,
- a megnevezés közkeletű (adatbázis-szolgáltató központokban használatos) rövidítése,
- az adatbázis annotációval jelzett tartalma,
- az adatbázis igénybevételenek kulcsszavai (a National Library of Medicine – Medical Subject Headings cseh fordítását alapul véve),
- az adatbázis típusa a benne található információfeldolgozás mélységét illetően,
- az adatbázis nyelve,
- az adatbázis aktualizálásának intervalluma,
- a szolgáltató ország,
- az adatbázis használata esetén igénybe vehető szolgáltatások,
- az adatbázis "táplálkozási forrásai",
- egyéb – főként – a használati díjra vonatkozó – adatok.

Ebben a nemrég született adatbázisban kb. 170 rekord gyűlt össze. (Ezek 82%-a angol nyelvű; 65%-uk bibliográfiai, 10%-uk faktografikus, egy negyedük "vegyes" adatbázisról tájékoztat.)

Ennek az adatbázisnak a használatáról – új volta miatt – még nem lehet megbízható adatokat közölni. A róla kiadott, nyomtatott formájú jegyzék mindenesetre élénk érdeklődést keltett.

/CÍSAŘ, J. – JÍLKOVÁ, J.: VIDEODAT a REDAT – nově tuzemské báze dat o informačních pramenech v biomedicině a hraničních oborech. = Technická knihovna, 33. köt. 11. sz. 1989. p. 328–335./

Devizás folyóiratok számítógépes nyilvántartása a Csehszlovák Tudományos Akadémia hálózatában

Noha a központi periodikakatalógus automatizált rendszere napjainkban már elég olajozottan működik, még a legolajozottabb működés sem teszi szükségtelenné az egyes hálózatok számítógépes periodika-nyilvántartásait.

Ez a következő okokra vezethető vissza:

- a központi katalógus – szükségszerűen – kétéves "késésben van", s ezért nem használható fel a rendelések koordinálására, illetve a kurrens évfolyamokra vonatkozó tudakozódásra;

► a csere-ajándék útján beérkezett címeket a központi katalógus nem tartja nyilván;

► a központi katalógus nem vehető igénybe a rendelések számítógépes támogatással való feladására, illetve az előfizetéssel kapcsolatos pénzügyi tranzakciók lebonyolítására.

A Csehszlovák Tudományos Akadémia hálózata a devizás folyóiratok számítógépes nyilvántartását 1981-ben szervezte meg, majd többször korszerűsítette, azaz minden olyan keresési szemponttal kibő-